

LISZT FERENC HEURISZTIKÁJA

Bogoly József Ágoston

az irodalomtudomány kandidátusa

littera@invitel.hu

*Liszt Ferenc zeneszerzői
és előadóművészi újításairól*

Liszt dinamikus előadóművészi újításai, variabilitásban tündöklő interpretációs újraalkotó képességei a romantikus fantáziát fölzsabadító integratív zeneszerzői alkotásmóddal ötvöződtek. Ennek eredménye: hang-szó-kép-káprázat-látomás egymásba épülése, szukcesszív hatás, áthangolódás, tágulás a lebegő hangnemekben és a hangnem nélküli időskori művekben. Liszt zenei tématranszformációi, irodalmi tématranszformációi, komplementer zenekulturális utóképei, a szimfóniára, etűdre vonatkozó újításai, szabad átdolgozásai, rapszodikus zenei emlékezései, előrefutó újformákat kereső zeneszerzői törekvései a 20–21. század számára felértékeltek művészetét. Liszt a programzene képviselőjeként híve volt a zene és az irodalom egymáshoz közelítésének. Szimfonikus költeményeinek zömét az általa preferált irodalmi kánon alapján komponálta. A zene az irodalom társművészete, historikus irodalmi és ahistorikus morfológiai, esztétikai szempontból is. Irodalom-zene-intertextualitás-szonalitás-ikonaszonalitás. A komplementer közelítő folyamat másik irányultsága is érdekes, itt a költők fordulnak a zene és a zeneszerző felé. Vörösmarty Mihály: *Liszt Ferenchez* című költeménye és Juhász Gyula: *Liszt Ferenc emlékezete* című verse jó példa erre.

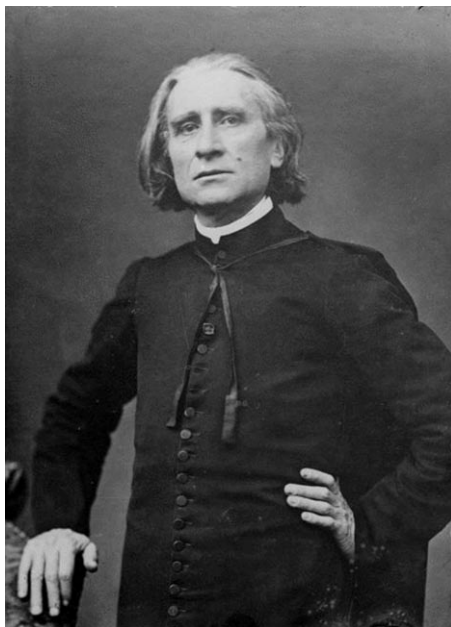
Liszt széleskörű repertoárismerete lehetővé tette a zenei rétegek, stílusmaszkok alkotó felismerését, az átíratok generálását (Kregor, 2010), az egyes művek között a parafrázisok dallamfüzéreinek egymásba játszását, a nyitott zenei gondolkodás kialakítását. A kromatikával való fölényes bánásmódja fokozta a zenei fényerő- és zenei időkép-formálás lehetőségét. Liszt romantikus komponálási mintázatai, hangszíndimenziókat formáló „zeneköltői” művei jövőbe mutató jelleggel rendelkeznek. Zenei folyamatelemzőként, partitúraértelmezőként, olvasás közben szinte már átíratot készített, vagy egyedi művet komponált. A megnyilvánulást, az alkotásmódot illetően, a romantika korszakában Liszt egyik kortársa, Heinrich von Kleist hasonló kognitív dinamizmust vizsgált *A gondolat fokozatos születése a beszéd folyamán* (cca. 1805–06) című írásában (*Orpheus*, 1992).

A romantika esztétikájából inspirálódó zenei „egyetemes” és a „nemzeti” felfogástípusok ötvözése, a teremtmő képzelet játéka, a zenei polimodalitás érvényesülése és a színes előadói magatartás „performance” felé mutató jelei jellemzik Liszt Ferenc művészetét. A Niccolò Paganini közönségikerein iskolázott Liszt hangszerének lehetőségeit tágítva, saját zenei arculatára, „zongorára alkalmazta” mindazt, amit előadói mozgásban, a test reprezentációjában, a külső megjelenésben és virtuozitásban a hegedű nagyhatású művésze-

től tanult (Gárdonyi – Mauser, 1988; Gooley, 2004). Liszt Ferenc a zenei előadói konvenciókat zongorajátékának virtuozitásával átörökte, a zongoránál zeneköltői lélekjelenléte elemi erővel nyilatkozott meg, kézmozdulatait, testtartását átjárta az interpretáció öröme (Hamilton, 2008). Néhány kortársa meg is szólta ezért.

A Pesten megjelenő, *Honművész* című folyóirat 1833. április 14-i számában *Liszt Párisban* címmel zenei hír olvasható: „[...] *a párisi legügyesebb klavirjátósok közé számítatják. Neheztelnek reá, hogy az általa nyilvánosan játszott remekműveket kellemetlenül szokta megprémezni, s ez által elcsonkítja. Ezen kívül szemére hányják, hogy játszás közben kezeivel s lábával igen heves mozgásokat tesz.*”

Hogyan értékelték saját kora Lisztet, s miként változott megítélése a máig tartó évtizedek során? Többek között a *Gazetta Musicale di Milano* című folyóirat is tudósításokban foglalkozott Liszt Ferenc itáliai látogatásaival és hangversenyeivel, a közönség reagálásaival. A tizenhat év (1870–1886) tudósításait Szerző Katalin tárta föl és *Il cerebro Maestro* címmel tanulmányt írt Liszt zenéjének befogadástörténetéről (Szerző, 1986). Az 1880-as években volt olyan vélekedés, hogy az idős Liszt zeneileg terjenegs, és már nem tud újat hozni. Liszt időskori alkotókísérleteit értetlenség vette körül. A

Csárdás macabre című Liszt-mű esetében az üres kvint tremolók kromatikus menete zavarta a konvencionális ízlésű zeneértőket. A népzenei motívumokat néha konvencionálisan felhasználó nemzeti művészetet Liszt Ferenc szinte a zenei neo-rapszodosz szenvedélyességével újította meg a *Csárdás macabre* című művében. Liszt hatott Bartók zenei-gondolkodási stílusára és zeneszerzési gyakorlatára.

Vikárius László: *Modell és inspiráció Bartók zenei gondolkodásában* című könyve (1999) többek között Bartóknak Liszt: *Magyar rapszódia*k című tizenkilenc darabból álló művéhez való viszonyát is megvilágítja. Liszt közel kilencven szakrális műve közül kiemelkedik a bibliai szövegre épülő *Krisztus* című oratórium (1855–1867). A 19. század vége óta nagyot változott Liszt megítélése. Liszt német, osztrák, magyar, angol,

francia, olasz recepciótörténetének kiterjedt szakirodalmá van. Az Európán kívüli befogadói folyamatok vizsgálatánál főleg az amerikai, ausztráliai, japán és kínai Liszt-recepció értelmezése hozhat további új eredményeket (Gibbs – Gooley, 2006).

Bartók Béla önéletrajzi írásában így értékelt Liszt zeneművészetét: „*Újból tanulmányozni kezdtem Lisztet, nevezetesen kevésbé népszerű alkotásait, mint pl. az »Années de Pèlerinage«-t, a »Harmonies poétiques et religieuses«-t, a »Faust-szimfónia«-t, a »Halál-*

tánc«-ot, stb. – és ezek a tanulmányok némi, számomra kevésbé rokonszenves külsőségeken keresztül a dolgok magvához vezettek: foltárult előttem ennek a művésznak igazi jelentősége, műveinek jelentőségét nagyobbabbnak éreztem a zene fejlődése szempontjából, mint Wagnerét és Straussét.” (Bartók, 1989).

Szabolcsi Bence: *Liszt Ferenc estéje* című, 1956-ban megjelent munkája az időskori művek jövőbe mutató jellegét emelte ki. A 20. század, az avantgarde felől tekintve Liszt néhány időskori műve előfutárnak tekinthető. Liszt változó megítélésének tekintetében Bartók Béla: *Liszt-problémák* című székfoglaló előadásáról és Somfai László Liszt Bartókra kifejtett hatását elemző írásairól sem szabad megfeledkezni.

Az előadóművészi vagy a zeneszerzői erények a Liszt-életmű legfőbb értékei? Más részletkutató és összefoglaló tanulmányok mellett Jim Samson Liszt etüdjével foglalkozó könyve (Samson, 2004) és az általa kiadott zenetörténeti kézikönyvben a John Williamson által írt fejezet iránymutató lehet a kérdés újszerű megválaszolásában (Williamson, 2001). Gárdonyi Zsolt és Siegfried Mauser a Liszt-zongoraművekre vonatkozóan foglalkozott a kérdéssel, Dana A. Gooley pedig a virtuóz Liszt alakját rekonstruálta. A Harvard University Pressnél megjelent Charles Rosenkönyv a korszak zeneszerzőinek bemutatása tekintetében érdekes (Rosen, 1998).

A Kenneth Hamilton által kiadott Liszt-tanulmánykötet fontos kérdéseket tárgyal, Liszt és a romantika, Liszt zongorajátéka, előadóművészete, egyházzenei művei, szimfonikus költeményei és szimfóniai kérdéskörében is (Hamilton, 2005).

Új távlatot nyitó értelmezések is születnek: Liszt szimfonikus költeményéről és a kétdimenziós szonátaformáról érkező Steven

Vande Moortele: *Beyond Sonata Deformation: Liszt's Symphonic Poem Tasso and the Concept of Two-Dimensional Sonata Form* című tanulmánya is ilyen (Moortele, 2008). Liszt művészete az érdeklődés középpontjában van. Például a Royal Academy of Music (London) a „Liszt-workshop” színhelye a Liszt-év (2011) alkalmából, itt Alan Walker, John Amis, Chris de Suza, Hugh Wood, Grace Frances, Alfred Brendel, Fischer Iván, Eckhardt Mária, David Wilde, Ross Alley és Marguerite Woriff voltak a meghívottak.

Liszt and the Arts: International Interdisciplinary Conference címmel egy jelentős budapesti tudományos ülészakon (2011. november 18–20.) foglalkoznak Liszt Ferenc művészetével. Szegedy-Maszák Mihály Liszt Ferenc irodalmi kánonjáról értekezik. Serge Gut Alphonse de Lamartine és Liszt művészetének kapcsolatát vizsgálja, Gerhardt Winkler a Tasso-téma tükröződését tanulmányozza Goethe, Lord Byron és Liszt művében, Peter Bloom Hector Berlioz és Liszt zenéjét hasonlítja össze. Rossana Dalmonte a fiatal Liszt itáliai költészetre, zenére irányuló érdeklődését elemzi, Juan José Pastor Comín a Petrarca-sonettek Liszt-féle olvasatát értelmezi újra, Helmut Loos a Mendelssohn-levelekből Liszt művészetfölfogására vonatkozó következtetéseket fogalmaz meg, Dorothea Redepenning Liszt és a képzőművészetek viszonyát tárja fel. Többek között Alan Walker, Hamburger Klára, Rena Charnin Mueller, Richard Taruskin, Grabócz Márta, Grace Yu, Geraldine Keeling és Patrick Boenke budapesti konferencia-előadása is több új szempontot alkalmaz a megújult Liszt-kutatásban. Zene- és médiakutatók a Wagner művészetét újabb nézőpontok szerint kutatókhoz hasonlóan a Liszt-zene multimédiába történő innovációjának bővítési lehetőségeit keresik.

Interarts Studies. Liszt Ferenc felismerte a művészeti ágak közötti kreatív kapcsolatot

A hangemlékek, a nem műzei benyomások, a hangeffektusok látens zsinórmértékei is fontosak. Liszt Ferenc doborjáni kisgyerekkorát emlegeti 1881-ben, amikor életében utoljára látogat szülőfalujába. Visszaemlékezését Csatai Endre így vázolta (Csatai, 1961): „Egy rossz karban levő kályha láttán elmondta, hogy azt még ő tette tönkre, mert korán érdekelték a robajok, ezért a kályhába puskaport töltött és meggyújtotta. A nagy robbanásra berohant az apja és nem törődve a kísérlet eredendő okával, elpáholta a fűcskát. A Knalleffekt-et így követte a Schlageffekt, tréfálkozott az agg művész. Szerette dobszóval végigjárni a falut, ezért még a parasztasszonyok is haragudtak rá, mert a lárma menekülésre készítette a baromfiakat.” Ezek Lisztnél az erős zajélmény és a tompán rövid dobhang első emlékei. A kései műveiben fölbukkanó disszonáns atmoszférát tápláló régi hangemlékek. A hang befogadásának vagy elutasításának mértékei, dinamikai tartományai kanonizálódnak, hangélmények alapján gyerekkorban rögzülnek.

Liszt Ferencet a régi korokban élt zeneszerzők művei is foglalkoztatták. Művelődési, eszmetörténeti, bölcséleti és személyes baráti tájékozódása során Liszt korának jelentős szerzőivel, személyiségeivel került kapcsolatba. Pauler Ákos által dióhéjban összefoglalva (Pauler, 1922): „Bár alapos iskolázottságban nem volt része, a géniusz erejével és csodás fogékonyságával pótolta műveltségbeli hiányait s férfikorában széleskörű és sokoldalú tudományos kultúrával rendelkezett. Kimutathatólag mély benyomást tett rá Homeros, Platon, Marcus Aurelius, Szent Ágoston, Dante, Shakespeare, Lamennais, Lamartine, Leibniz, Pascal, Cousin, Locke, Byron, Victor Hugo, Schopenhauer; Cha-

teaubriand, és sok más kiváló gondolkodó és költő.” Liszt személyes kánonjaként értelmezhető ez a lista. Ben Arnold részletesen feltárta Liszt olvasmányait, szellemi-művelődési-enei érdeklődésének forrásait (Arnold, 1998).

A mai Interarts-kutatási irány heurisztikáját Liszt Ferenc néhány ponton jócskán megelőzte, hiszen már a 19. század első harmadában felismerte a művészeti ágak közötti kapcsolat intermediális szellemiségét, kreatív módon alkalmazta az irodalom, a zene, az intertextualitás, az ikonzonalitás egymáshoz kapcsolását.

Milyen irodalmi kánon hatott Lisztre párizsi időszakában? Milyen volt az „Új nemet zenei iskola” kánonkörnyezete weimari korszakában? A kánonalkotással (Gorak, 1991) rokonítható jelenségekből is találhatunk néhányat Lisztnél? Saját korában hogyan értékelték Liszt Ferencet, a zeneszerzőt? Amikor *h-moll szonátájával* kapcsolatos egykorú értetlenségekről olvasunk, elkedvetlenedhetünk. Richard Wagner Londonból Lisztnak írt elismerő levelét viszont dupla örömmel veszi tudomásul még az utókor is. A zenebefogadó közönségen sok múlik, a már ismert és kanonizált zeneművek felől áthallási képességek épülhetnek ki az öntörvényű, újabb világot föltáró zenei műalkotások felé. A zene alakulástörténetében, a zeneszerzők részéről Liszt újításait felismerte Ferruccio Busoni, Wagner, Claude Debussy, Gustav Mahler, Ravel és Bartók. Mahler többször is szívesen vezényelte Liszt *Szent Erzsébet legendája* című, részben wagneri kezdeményezéseket követő oratóriumát. A hatástörténet a zenei formanyelvben metamorfózisokat működtet, az allegóriák, a metaforák, a szimbólumok, a nyitott áthangolódások, a kontrasztok, a zenei fantáziák sokszínű világa ez. Liszt néhány művében a zenei impresszionizmus korai

jellemzői is feltűnnek. A Liszt-zeneművekből jó példa erre: *Vándorévek III. no. 4. Villa d'Este szökőkútjai*.

Liszt művészete összetett zenei formakapcsolatokat tartalmaz. Ennek van egy zenei alaktani-zeneesztétikai és egy másik külső kapcsolattörténeti vonatkozása. Liszt német–osztrák–francia–magyar–olasz–spanyol–oroszlengyel–angol–cseh zenei kapcsolatait érdemes lesz hatástörténeti értelmezési igényre a „szó-kép-zene kölcsönviszonyok” halmazába illesztett módon kutatni (Szegegy-Maszák, 2007). Liszt latin, francia, olasz, német, osztrák, magyar, spanyol, orosz, angol, amerikai és lengyel irodalmi kapcsolatainak feltárása fontos előzetes tényezőket tartalmaz irodalmi kánonjának megállapításához. Liszt irodalmi kapcsolatainak irodalmi közvetítő-kön, személyeken, irodalmi műveken, zene-műveken átszövődő részleteire vonatkozó korábbi kutatásokat is fontos megemlíteni (Hankiss, 1941; Liszt, 1959).

Jelentős tény: a hang, a szó, a kép, a zene kölcsönhatásának és az idősíkok egymásba nyitásának következményeként a képzelet, a képzőművészet és az építészet együttes élményének hatására Liszt fölismerte a művészeti ágak egymáshoz kapcsolódó szellemiségét. Hangsúlyozta, hogy a zene az irodalom társ-művészete. Liszt Ferenc Hector Berlioznak írja levelében (Takács, 1941) első olaszországi útjáról: „Csodálkozó szemem előtt megnyílt a művészet a maga teljes pompájában. Láttam egész egyetemességében, egész egységében. Minden nap érzései és gondolatai megerősítettek abban a meggyőződésemben, hogy a géniusz művei rejtett rokonságban vannak egymással. Ráfael és Michelangelo jobban megértetik velem Mozartot és Beethovent, Giovanni Pisano, Fra Beato, Francia megnagyarázzák nekem Allegrit, Marcellot, Palestrinat. Tiziant és Rossinit két

egyforma fényű csillagnak látom. A Colosseum és a Campo Santo az Eroica szimfóniával és a Requiemmel rokonok. Dante Orcagnában és Michelangelóban talált visszhangra.” Az abszolút zene és a programzene egymástól eltérő koncepciójának érvényesülése kétféle hatástörténetet bontakoztat ki. A társművészetek zenéhez közelítését vizsgáló hermeneutika kidolgozása, a művészeti területek egymással viszonyos hatása értelmében, időszerű feladat (Szegegy-Maszák, 2008).

Liszt Ferenc zenéje társművészeti kapcsolata miatt előhívó, emlékeztető művelődési szereppel rendelkezik. Zeneműveiben az irodalmi hagyományból előhívja Torquato Tasso, Petrarca, Dante, Shakespeare, Goethe, Friedrich Schiller, Ludwig Uhland, Johann Gottfried Herder, Nikolaus Lenau, Garay János, Petőfi Sándor, Alphonse de Lamartine, Pierre-Jean de Béranger, François-René de Chateaubriand, Gottfried August Bürger, Lord George Gordon Byron, Christian Friedrich Hebbel, Emil Kuh, Heinrich Heine, Victor Hugo, Jókai Mór, Alexandre Dumas, Hoffmann von Fallersleben, Joseph Victor von Scheffel, Georg Herwegh, Ferdinand Freiligrath, Emanuel von Geibel, Friedrich von Bodenstedt, Henry Wadsworth Longfellow, Lord Alfred Tennyson és Lev Nyikolajevics Tolsztoj műveit (Arnold, 1998).

Az utókor az előadóművész és a zeneszerző Liszt munkásságában előremutató értéket talál. Liszt Ferenc felismerte az egyébként különálló művészeti ágak egymásba kapcsolódó, összekötődő szellemi áramlását. Távtatos felismerése a saját korszakában érintkezett Richard Wagner összművészeti elképzeléseivel és a jövővel, (*Gesamtkunstwerk; Fusion of the Arts; Interarts Studies*). Liszt az irodalmi művek hatásán túl még a képzőművészeti alkotások hatásstruktúráit is zeneműveibe

építette. A Liszt Ferenc felismeréseiben rejlő társművészeti lehetőségeket (Packer – Jordan, 2001) technikai-zenei eszközökkel a 20–21.

századi audiovizualitást kiterjesztő elektronikus médiaművészet, a multimédia világa fejlesztheti tovább.

Kulcsszavak: *Liszt Ferenc műveinek kutatása, Liszt Ferenc zenéje és a társművészetek, irodalom és zene, hang-szó-kép. Interarts Studies*

IRODALOM

- Arnold, Ben (1998): *Liszt as Reader, Intellectual, Musician*. In: Saffle, Michael (ed.): *Analecta Lisztiana I: Proceedings of the „Liszt and His World” Conference Held at Virginia Polytechnic Institute and State University, 20–23 May 1993. Franz Liszt Studies Series no. 5*. Pendragon, Stuyvesant, NY, 37–60.
- Bartók Béla (1989): *Önéletrajz (1921–1923). Bartók Béla Írásai*. 1. köt. Közreadó: Tallián Tibor. Editio Musica, Budapest, 32.
- Csatkai Endre (1961): Liszt Ferenc és Sopron. *Soproni Szemle*, 3, 19. • http://epa.oszk.hu/01900/01977/00053/pdf/EPAO1977_Soproni_Szemle_1961-xv-3.pdf
- Gárdonyi, Zsolt – Mauser, Siegfried (1988): *Virtuosität und Avantgarde. (Untersuchungen zum Klavierwerk Franz Liszts.)* Schott, Mainz
- Gibbs, Christopher H. – Gooley, Dana A. (eds.) (2006): *Franz Liszt and His World*. Princeton University Press, Princeton–Oxford
- Gooley, Dana A. (2004): *The Virtuoso Liszt*. Cambridge University Press, Cambridge, NY
- Gorak, Jan (1991): *The Making of the Modern Canon. Genesis and Crisis of a Literary Idea*. Athlone Press, London–Atlantic Highlands, NJ • <http://books.google.com>
- Hamilton, Kenneth (ed.) (2005): *The Cambridge Companion to Liszt*. Cambridge University Press, Cambridge • <http://books.google.com>
- Hamilton, Kenneth (2008): *After the Golden Age. Romantic Pianism and Modern Performance*. Oxford University Press, Oxford • <http://books.google.com>
- Hankiss János (1941): *Liszt Ferenc, az író*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest
- Kleist, Heinrich von (1992): A gondolat fokozatos születése a beszéd folyamán. (fordította Klemm László). *Orpheus*, 1, 109–113.
- Kregor, Jonathan (2010): *Liszt as Transcriber*. Cambridge University Press, Cambridge • <http://books.google.com>
- Liszt Ferenc válogatott írásai*. I–II. (1959): Vál., bev. Hankiss János. Liszt Ferenc Zeneműkiadó, Budapest
- Moortele, Steven Vande (2008): Beyond Sonata Deformation: Liszt’s Symphonic Poem Tasso and the Concept of Two-Dimensional Sonata Form. *Current Musicology*, 86, 41–62. • <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/232969/2/beyond>
- Packer, Randall – Jordan, Ken (eds.) (2001): *Multimedia. From Wagner to Virtual Reality*. W. W. Norton & Company, New York.
- Pauler Ákos (1922): *Liszt Ferenc gondolatvilága*. Budavári Tudományos Társaság, Budapest
- Rosen, Charles (1998): *The Romantic Generation*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts–Cambridge University Press, Cambridge, UK
- Samson, Jim (2004): *Virtuosity and the Musical Work. The Transcendental Studies of Liszt*. Cambridge University Press, Cambridge, Cambridge, UK • <http://books.google.com>
- Szegedy-Maszák Mihály (2007): *Szó, kép, zene. A művészetek összehasonlító vizsgálata*. Pozsony, Kalligram
- Szegedy-Maszák Mihály (2008): Hang és szó, nemzeti és világművészet. *Alföld*, 3, 32–43. • <http://www.alfoldfolyoirat.hu/node/112>
- Szerző Katalin (1986): „Il celebre maestro...”: egykorú tudósítások Lisztről a Gazzetta Musicale di Milano hasábjain (1870–1886). *Magyar Zene*, 1, 39–43.
- Takács Menyhért (1941): *Liszt Ferenc érzelmi világa. Lélektani adalékok a romantikus zene esztétikájához*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 83.
- Vikárius László (1999): *Modell és inspiráció Bartók zenei gondolkodásában*. Jelenkor, Pécs
- Williamson, John (2001): *Progress, Modernity and the Concept of Avant Garde*. In: Samson, Jim (ed.) (2002): *The Cambridge History of Nineteenth-Century Music*. Cambridge University Press, Cambridge, UK, 287–317. • <http://books.google.com>

MI A REGIONÁLIS TUDOMÁNY?

Enyedi György

az MTA rendes tagja

enyedi@rkk.mta.hu

Az MTA kutatóintézeteinek indokolt átszervezési vitáiban felmerült az MTA Regionális Kutatások Központjának sorsa. Úgy tűnik, hogy az MTA Közgazdaságtudományi és Világgazdasági Intézetével alkot majd egy Gazdaságtudományi és Regionális Tudományi Központot, pécsi székhellyel és budapesti irányító központtal. Az átszervezés vitái során felmerült, hogy a regionális tudomány léte kétségbevonható: a tudomány egy és oszthatatlan, s nyilván nincs dél-alföldi vagy dél-tiroli matematika. Angol neve (*Regional Sciences*) közel egy évszázada szerepel a tudományos névjegyzékekben, 1952-ben alakult meg nemzetközi szervezete, tehát nem magyar szeszély alkalmi szülötte. Úgy látszik, az angol név félreérthető, ezért röviden kifejtjük lényegét, hogy az intézeti átszervezések eredményességét ne gátolják félreértések.

A regionális tudomány azt vizsgálja, hogy a társadalom területi egyenlőtlenségeit milyen tartós folyamatok formálják? Az egyenlőtlenségek – pl. az elmaradott régiók kialakulása és tartós megléte, illetve a gazdag régiók városok kiemelkedése – hosszantartó, tartós folyamatok eredményei, egy-egy rögtönzött intézkedés ezeken keveset változtat. Ezek a folyamatok kvantifikálhatók, modellszerűen leírhatók, előrejelezhetők. Ez a regionális tudomány alap kutatási eredménye, mely rövid, fejlesztő kutatási szakasz után alkalmazható, a területi egyenlőtlenségek mérsékelhetőek.

A területi egyenlőtlenségeket létrehozó folyamatok összetettek: gazdasági, szociológiai, antropológiai, demográfiai, társadalomföldrajzi, geopolitikai s más folyamatokról van szó. Ezért e folyamatok számos diszciplína tudáskészletével magyarázhatóak. E szempontból hasonlítható a környezetkutatáshoz, mely számos természet- és társadalomtudományi vizsgálatot kíván, a talajpusztulástól a városi közlekedés légszennyezéséig.

A területi egyenlőtlenségek politikai feszültségeket keltenek. Ezért az egyenlőtlenség mérséklése kiemelten fontos s jelentősen finanszírozott cél. Ám a beavatkozások csak akkor lehetnek eredményesek, ha hosszú távon érvényesülnek, s nem a tüneteket, hanem a hosszú távú folyamatokat próbálják befolyásolni. Ezek leírása, vizsgálata, a területpolitikai beavatkozások előkészítése a regionális tudomány feladata. E tudomány művelésében jelentős nemzetközi megbecsülést ért el a huszonnyolc éve működő Regionális Kutatások Központja, mely közös nemzetközi projektekben, publikációkban, konferenciák szervezésében (az European Regional Studies Association eddigi leglátogatottabb tudományos konferenciáját 2010-ben Pécsen tartotta) roppant aktivitást mutat. Kár lenne meglévő értékeinkkel rosszul sáfárkodni.

Kulcsszavak: *regionális tudomány, területi egyenlőtlenségek, területi politika*
